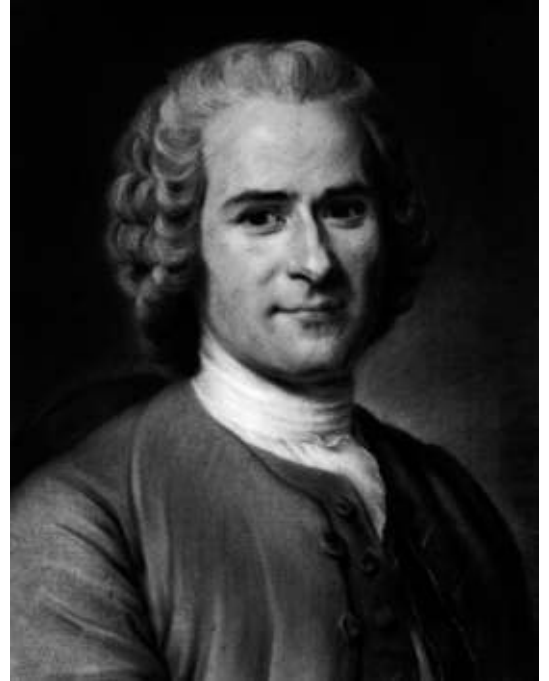

POIMINTOJA ROUSSEAUN ELÄMÄSTÄ JA TUOTANNOSTA

J. L. Talmonin mielestä “Rousseau oli yksi huonoimmin sopeutuneista ja itsekeskeisimmistä luonteista, jotka ovat jättäneet jälkeensä selostuksen pulmistaan”. Talmonin käsitys Jean-Jacques Rousseauista (1712-1778) kertoo paljon Rousseauun tuotantoa kohtaan tunnetuista ennakkoluuloista. Mielikuva Rousseauista vainoharhaisena mielipuolena, joka haaveili paluusta luontoon, kirjoitti sekavasti ja hylkäsi lapsensa, on varsin yleinen hänen tuotantoonsa heikosti tutustuneiden lukijoiden keskuudessa. Vähemmälle huomiolle on sen sijaan jäänyt hänen viehtymyksensä musiikkiin, josta pulppusi muun muassa kaksi oopperaa — joista toinen, *Le Devin de Village* [Kylätietäjä], sai menestystä osakseen jopa kuninkaan hovissa Fontainebleaussa — useita musiikkia käsitteleviä artikkeleita, joita julkaistiin Diderot’n ja d’Alembert’n *Encyclopediassa* ja musiikkitietosanakirja. Rousseauun tuotannosta tunnetaan parhaiten hänen kasvatusopillinen teoksensa *Émile* (1762, suom. *Emile eli kasvatuksesta*, 1905/1933), Dijonin akatemialle kirjoitetut kilpikirjoitukset *Discours sur les sciences et les arts* (1750) [Tutkimus tieteistä ja taiteista], joka voitti ensimmäisen palkinnon, ja *Discours sur l’origine et les fondements de l’inégalité parmi les hommes* (1755) [Tutkielma eriarvoisuuden alkuperästä ja perusteista ihmisten keskuudessa], *Du contrat social* (1762) (suom. *Yhteiskuntasopimuksesta*, Karisto 1918, 2. painos 1988) ja omaelämäkerta *Les confessions* (1764-1776, suom. *Tunnustuksia*, Gummerus 1938). Näiden lisäksi hän kirjoitti muitakin kasvatusoppia ja yhteiskuntaa käsitteleviä teoksia, kokeili kykyjään näytelmäkirjailija, kirjoitti aikanaan suurta suosiota saaneen romaanin *Julie ou la Nouvelle Héloïse* [Julie tai uusi Heloise] ja laati kasvitieteellisen teoksen. Yksityiselämässään hän horjui protestanttisuuden ja katolisuuden välillä, luopui synnyinkaupunkinsa Geneven kansalaisuudesta, anoi sitä uudelleen ja luopui siitä jälleen kun Geneven viranomaiset kielsivät ja polttivat julkisesti *Émilen* ja *Du contrat socialin*. Rousseau solmi jokseenkin epäsovinnaisen suhteen oppimattoman Thérèse Levasseurin kanssa, ystäväystyi ja riitautui Denis Diderot’n ja David Humen kanssa. Aikalaistensa ihmeeksi hän viihtyi paremmin maaseudun rauhassa kuin Pariisin salongeissa. Erityisesti hän rakasti pitkiä kävelyretkiä luonnonhelmassa.

Rousseauun lennokas kirjallinen ilmaisutapa ja mieltymys paradokseihin, jonka hän itsekin myöntää, tuotti vaikeuksia jo hänen aikalaisilleen: jopa *Émilen* oikolukija olisi halunnut muuttaa joitakin hänen “vähemmän tunnettuja sanojaan” puhekielenomaisempaan muotoon. Kuten arvata saattaa ehdotus ei miellyttä-

nyt Rousseautta. Se, miten vaikeaselkoisia Rousseauun tekstit ovat, on kuitenkin paljolti kiinni tavasta, jolla niitä luetaan. Mikäli hänen tuotantoaan tarkastellaan yhtenäisenä kokonaisuutena, johon kukin teos avaa uuden näkökulman, pystyy lukija suhteellisen vähällä vaivalla muodostamaan selkeän kuvan Rousseauun ajattelun painopisteistä. Rousseauun oma tilitys kirjallisesta toiminnastaan on hyvä ohjenuora lukijalle: “Olen kirjoittanut moninaisista aiheista, mutta aina samoista periaatteista: aina samasta moraalista, samasta uskosta, samoista maksimeista ja jos niin halutaan sanoa, samoista mielipiteistä.”¹

Erityisen selvästi Rousseauun taipumus kirjoittaa “samoista periaatteista” käy ilmi luettaessa rinnakkain teoksia *Discours sur l’origine et les fondements de l’inégalité parmi les hommes* ja *Émile*. *Discours* koostuu kahdesta osasta, joita edeltää Geneven kaupunkivaltiolle osoitettu ylistys, lyhyt esipuhe ja huomautus teoksen loppuun sijoitetuista viitteistä. Teoksen ensimmäisessä osassa Rousseau esittelee käsityksensä luonnontilan ihmisestä ja hänen elinympäristöstään. Oleellista Rousseauun luonnontiläkäsityksessä on, että hän luonnehtii sitä “tilaksi, jota ei enää ole, jota ei ehkä milloinkaan ollut, jota ei todennäköisesti milloinkaan tule”. Toisin sanoen luonnontila on hänelle ainoastaan ajattelun apuväline, teoreettinen rakennelma, jolla hän pyrkii erottamaan ihmisen alkuperäiset ominaisuudet evoluution tuomista, ja johon ei ole paluuta koska sitä ei ole ollutkaan. Rousseauun mielestä useimpien filosofien kuvaukset luonnontilasta ovatkin virheellisiä, koska he ovat erheellisesti hyväksyneet luonnontilan historiallisena tosiaasiana vaikka jo Mooseksen ensimmäinen kirja todistaa Rousseauun mukaan päinvastaista: sen mukaan Jumala antoi Aatamille ymmärryksen eikä tämä näin ollen koskaan elänyt varsinaisessa luonnontilassa.

Discoursin toisessa osassa Rousseau esittää hypoteettisen historiankuvauksen, jossa hän kertoo käsityksensä historiankulusta ja ihmisen turmeltumisen syistä. Hänen mukaansa ankarat olosuhteet ja ihmisten määrän kasvu saivat ihmiset hakeutumaan yhteen. Yhteistoiminta oli aluksi satunnaista mutta ajan mittaan alkoi syntyä laumoja. Sosiaalisen kanssakäymisen alettua ihmiset alkoivat vertailla itseään toisiinsa ja lempeä luonnontilan ihminen, joka ei vahingoittanut toisia toteuttaessaan itsesäilytysviettiään alkoi muuttua arvostuksen tavoittelun ja sosiaalisessa kanssakäymisessä kokemiansa itsetunnon kolausten vuoksi yhteiskuntatilan ihmiseksi, joka asettaa oman itsensä muiden edellä välittämättä siitä jos siten tulee vahingoittaneeksi muita. Rousseauun mukaan ihmisen

muuttuminen alkoi kun ihmisille jäi vapaata aikaa, jota tanssien ja laulaen kuluttaessaan he alkoivat kilpailla keskinäisestä paremmuudestaan. Metallien ja maanviljelyn keksiminen loitonsi ihmiset entistä kauemmaksi luonnontilasta.

Omaisuuuden synty kiihdytti kehitystä edelleen. Vähitellen ihmiset jakaantuivat vahvoihin ja rikkaisiin ja heikkoihin ja köyhiin. Tämä johti eturistiriitaan ja lopulta alkuaikojen rauhaista rinnakkaiselo oli vain pelkkä muisto ja rikkaat alistivat köyhät vääryyteen perustuvalla sopimuksella, joka kumosi peruuttamattomasti luonnollisen vapauden.

Discoursissa Rousseau kertoo tarinan ihmisen kehityksestä lajin ja *Émile*ssä yksilön näkökulmasta. *Émile* on kuitenkin perussävyltään optimistisempi teos, Rousseau esittää siinä käsitöksensä siitä, miten alkuaan turmiollinen kehitys voidaan kääntää positiiviseksi järkevän ja tarkoitushakuisen kasvatusohjelman avulla. *Émile* jakaantuu viiteen kirjaan. Niistä ensimmäisessä Rousseau kuvaa lasta, joka ei vielä tiedosta omaa itseään eikä osaa vielä puhua. Toisessa kirjassa hän tarkastelee 2-7 vuotiaan lapsen sensitiivisen järjen kehitystä ja esittelee tälle omaisuuden käsitteen. Kolmannessa kirjassa Rousseau kuvaa 7-12 vuotiaan lapsen järjen kehitystä. Tässä iässä lapsi pitää esikuvanaan Robinson Crusoaeta. Neljännessä kirjassa Rousseau esittelee nuoren, puberteettiikäisen lapsen, joka jäsentelee suhdettaan muihin ihmisiin. Tähän kirjaan sisältyy niin sanottu savoijlaisen apupapin uskontunnustus, jonka vuoksi kirja kiellettiin ja poltettiin kerettiläisenä teoksena. Viidennessä ja viimeisessä kirjassa Rousseau kertoo Sophiestä, Émilen tulevasta puolisoista, joka on

yhä esimerkillinen ihminen kuin Émile itsekin. Tässä kirjassa Émile laajentaa maailmankuvaansa matkustelemalla ja hänen tietämyksensä poliittisista oloista täydentyy ja lopulta hän muodostaa perheen ja on valmis ottamaan paikkansa yhteiskunnan täysivaltaisena, ja Rousseau mielestä esimerkillisenä jäsenenä.

Viitteet

1. Lettre à Christophe de Beaumont, teoksessa Gagnebin et Raymond (toim.), J.-J. Rousseau, *Oeuvres complètes*, tome IV. Dijon 1980, s. 928.
2. *Oeuvres complètes*, tome III. Dijon 1980, s. 123.

Kirjallisuutta

C. Fred Alford, *The Self in Social Theory. A Psychoanalytic Account of its Construction in Plato, Hobbes, Locke, Rawls and Rousseau*. Yale University Press, New Haven and London 1991.

John Charvet, *The Social Problem in the Philosophy of Rousseau*. Cambridge University Press, London 1974.

Maurice Cranston, *The Noble Savage. Jean-Jacques Rousseau 1754-1762*. Penguin Books, London 1993.

Maurice Cranston, *Rousseau, The Social Contract* (Cranstonin käännös). Penguin Books, Harmondsworth 1987.

N.J.H. Dent, *A Rousseau Dictionary*. Blackwell Publishers, Oxford 1992.

Dictionary of the History of Ideas. Volumes III-V. Charles Scribner's Sons, New York 1973.

Blaise Pascal, *Pensées*, teoksessa *Oeuvres complètes*. Gallimard, Paris 1954.

Andrzej Rapaczynski, *Nature and Politics. Liberalism in the Philosophies of Hobbes, Locke and Rousseau*. Cornell University Press, Ithaca and London 1987.

Alan Ritter & Julia Conaway Bondanella, *Rousseau, Discours on Inequality*, teoksessa *Rousseau's Political Writings* (Ritterin ja Bondanellan käännös). Norton, New York and London, 1988.

David Robertson, "My self / Before me": Self-Love in the Works of John Milton. *Tampere English Studies*, No. 2. Tampere 1992.

Jean-Jacques Rousseau, Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes. Teoksessa *Oeuvres complètes* III. Gallimard, Paris 1985.

Jean-Jacques Rousseau, *Émile*. Teoksessa *Oeuvres complètes* IV. Gallimard, Paris 1980. (*Émile eli kasvatuskäsikirja*. Suom. Jalmari Hahl. SKS, Helsinki 1905, 2. painos 1933).

Jean-Jacques Rousseau, Lettre à Christophe de Beaumont. Teoksessa *Oeuvres complètes* IV. Gallimard, Paris 1980.

J. L. Talmon, *The Origins of the Totalitarian Democracy*. London 1952. *The Oxford English Dictionary*. Second edition, volume I. Clarendon Press, Oxford 1989.

Trésor de la langue française. *Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789-1960)*. Tome deuxième. Paris 1973.

Claude Yvon, *Amour-propre & de nous-mêmes*. Teoksessa: Diderot ja d'Alembert (toim.), *Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, par une société des gens de lettres*. Readex Microprint Corporation, New York 1969, s. 371-374.

